Заключение

Заселилите се на Балканския полуостров славяни и прабългари, образували в 681 г. българската държава, стават наследници на многослойна местна художествена традиция, към която добавят собственото си, пренесено от предишните си поселения, изкуство. В него, както и в ранното изкуство на Балканския полуостров и особено в художествените занаяти са налице значителни източни влияния. Техният отпечатък върху цялостната стилова специфика на ранното българско изкуство може да се проследи до самия край на Първото българско царство.

Първите паметници на стенната живопис, запазени в тогавашните български граници, датират от последните десетилетия на IX в. – след покръстването на българския народ и скоро след възстановяването на иконопочитанието във Византия. През иконоборския период във византийското изкуство навлизат елементи от изкуството на източните провинции на империята – Сирия, Палестина, Египет, сасанидски Иран, които, съчетани с елинистичната основа и християнската религиозна идеология, оформят през втората половина на X в. т. нар. „византийски стил“ в живописта. По времето, когато България приема християнството, за византийското изкуство все още е характерен известен еклектизъм. Той ще се отрази и върху българското изкуство от епохата, което е в период на преосмисляне на духовните и художествените ценности.

Приемането на християнството от Византия е акт, който приобщава българската култура към най-високата за времето си европейска култура, наследник на елинистичната култура на Средиземноморието. Този факт има огромно значение за развитието и облика на средновековната българска държава.

Допреди две десетилетия стенописи от тази епоха са открити само в западните области на тогавашната българска държава. Затова за качествата на стенната живопис се съдеше по фрагментите от преславската рисувана керамика – характерен за втората българска столица художествен отрасъл. Част от изображенията в тази керамика – образи на Христос, Богородица, ангели и светци – са били предназначени за стенна украса, но при това се налага винаги да отчитаме спецификата на материала, изискващ едно по-декоративно, линейно и плоскостно третиране на изображенията. Подобна трактовка на образите е налице и в т. нар. „антикласична“ тенденция в тогавашната стенна живопис, към която принадлежат и най-ранните стенописи в Костур: в църквите „Св. Стефан“ от 889 г. и „Св. Архангели“ (Митрополията) от началото на X в. Че те не са изолирано за времето си явление, показват мозайките от края на IX в. в църквата „Св. София“ в Солун, един цариградски мозаичен паметник и ранните пещерни църкви в Кападокия (Мала Азия).

Разкритията през последните десетилетия изваждат на бял свят и паметници от една класицизираща, официална тенденция в стенната живопис по българските земи – изображенията на Струмишките (Тивериополски) петнадесет мъченици в посветен на тях мартирий в Струмица (края на IX – началото на X в.) и чудесния образ на ангел, допълнил запазеното от първия живописен слой в „Св. Георги“ в София, близък до изображенията от т. нар. „Библия на Никита“ и Псалтира на Василий II (края на X – началото на XI в.).

В църквата „Св. Врачи Козма и Дамян“ в Костур вотивните изображения на св. Никола, св. Василий Велики, св. св. Константин и Елена, представители на същата тенденция, показват вече леко схематизиране на формата. Близко по стил е изображението на светец с оголено чело от първата живопис на базиликата „Св. Ахил“ на Преспа от Самуилово време.

Завземането на България от Византия засилва влиянието на византийското изкуство, навлязло в своя „типично византийски“, комниновски период на развитие, когато се налага и специфичната византийска декоративна система, пригодена за новия архитектурен тип – кръстовидната куполна църква.